

UDC 930.85 (4—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XVI—XVII

BELGRADE
1985—1986

<http://www.balcanica.rs>

ПРИДЕВСКЕ СИНТАГМЕ У СЛОВЕНСКИМ И БАЛКАНСКИМ ЈЕЗИЦИМА

— Т. Н. Молошная, *Адъективные словосочетания в славянских и балканских языках*, Москва, „Наука“, 1985.

Овај рад Татјане Николајевне Молошне представља наставак њене раније објављене књиге која је била посвећена именским синтагмама у словенским и балканским језицима. У овој упоредној типолошкој анализи придевских синтагми словенски језици су заступљени члановима све три словенске групе: источна — руским, западна — пољским и чешким и јужна — српскохрватским и бугарским. Поред словенских, у разматрање је укључен и румунски као несловенски балкански језик.

У уводу своје књиге Т. Н. Молошнаја напомиње да словенски језици обилују мноштвом заједничких црта на свим језичким нивоима и да је стога раније било доста сумњи у успех овакве једне типолошке анализе. Веома интересантни резултати ове студије најбоља су потврда важности оваквог приступа, јер упоредно изучавање словенских језика открива и веома значајне разлике међу њима. Те разлике управо представљају суштинске типолошке одлике словенских језика. Укључењем румунског језика у ово испитивање проширени су оквири саме синтаксичке анализе у балканословенској равни. Опште је познато да се сличности у балканским језицима испољавају превасходно у синтакси и зато се ова књига, по речима саме ауторке, „може сматрати једним делом упоредне словенобалканске синтаксе“ (стр. 5).

Начин описа материјала извршен је на исти начин као и у претходно објављеној књизи о именским синтагмама. Сваки појединачни тип придевске синтагме је представљен одговарајућим граматичким моделом који укључује следеће две ознаке: а) којој класи речи припада управни члан синтагме, б) какав је морфолошки облик њеног зависног члана. У датом случају управни члан

придевске синтагме је увек придев, док је зависни обично именица, прилог или инфинитив. Савим је логично да исти синтаксички модели нису могли да буду примењени на све језике и да су при овој класификацији нужно испољена нека одступања. То је управо случај са бугарским и румунским језиком. Пошто падежни систем у бугарском није, као у другим словенским језицима, морфолошка категорија, него синтаксичка (аналитичког типа — падежни односи се изражавају само помоћу предлога), у њему нема уопште беспредложних придевских синтагми. У румунском језику, опет, постоје специфичне придевске синтагме које не познају словенски језици. Таква је, нпр., придевска синтагма са суштинском коме обавезно претходи предлог *Пр и д + предлог (де/ла) + Суп: bună de bătat* „добра (=„зрела“) за батине“, *uşor la purtat* „лак за ношење“, као и предложни модел са инфинитивом *Прид + предлог (де/петру) + Инф: capabil de a crede* „способан да верује“, *convenabil pentru a construi* „погодан за градњу“. Познавалац нашег језика може у овом моделу да препозна конструкцију *за + Инф и т и в* која је сразмерно честа у српскохрватском и то нарочито у његовим западним областима у које је продрла из западноевропских језика. На њу, као на очигледан варваризам у схј, скренула је пажњу и сама ауторка књиге.

Показујући суштинске сличности међу собом у овој области синтаксе, описани словенски језици испољавају и одређене карактеристичне разлике. Тако се руски, нпр., одликује врло великом употребом беспредложних придевских синтагми (с генитивом, дативом и локативом: *полный слез, благодарный другу, румяный лицом*), али се број при-

дева који учествују у образовању тих синтагми стално сужава, тако да се неки од ових модела постепено лексикализују, а други застаревају (нпр. *кровы жадный, брюхата ребенком*). Насупрот руском, у српскохрватском и другим словенским језицима (осим бугарског) беспредложне придевске синтагме са именштом данас су сасвим обичне. Упор. нпр. Прид + Им(ген.): *жедан воде, гладан ваздуха, сит рата*, пољски *syty slawu*, чешки *lastry zlata* (према руском арханчном *жадный денег*). Док су по заступљености беспредложних синтагми с генитивом словенски језици углавном равноправни, по обиму лексички различитих придева који могу да управљају беспредложним дативом прво место заузима српскохрватски далеко превазилазећи све друге словенске језике (упор.: *љубазан свакоме, каурину дужан, рад кавзи, раван људима, сличан брату, одан слободи, склон заборава*). Синтагме са беспредложним инструменталом најбоље су заступљене у чешком: нпр. *bledý hnevět* према рус. *бледный от гнева*, пољ. *blady z gniewa* и сх. у којем би се рекло „блед од страха“ или „дрвен од беса“.

За пољски, чешки, српскохрватски и у овом случају и за бугарски карактеристичан је још један беспредложен модел. То је акузатив мере — Прид + број + И мак.: пољ. *dwa kroki szeroka*, чеш. *dlouhý jedni hodinu*, сх. *висок једну стопу*, буг. *дълбок пет метра*. За разлику од њих, руски и румунски имају само предложни акузатив мере — нпр. рус. *широкий во всю улицу*, рум. *lung de trei metri*, „дуг три метра“.

Беспредложни модел Прид + И меница у косом падежу румунског језика издвојен је засебно од словенских језика због специфичног карактера румунског деклинационог система у коме се у овој иначе реткој конструкцији појављује јединствен облик за генитив и датив — нпр. *străin lui*, „њему стран“, *propriu copiilor*, „својствен деци“.

У свим описаним језицима врши се процес постепеног напу-

штања беспредложних модела и њихове замене предложним конструкцијама. Овај процес данас је потпуно завршен у бугарском који је сачувао само очигледно лексикализовани беспредложни акузатив мере. Насупрот бугарском, на другој страни је српскохрватски који располаже са највише беспредложних модела. Остали језици су распоређени овако: Буг — Рум — Рус — Пољ — Чеш — Срх.

Од веома бројних предложних придевских синтагми којима обилују сви описани језици поменућемо овде неколико интересантних случајева.

Најзаступљенији и најмногозначнији модел у свим словенским језицима је Прид + до + Им(ген). У свима њима он чак изражава готово иста значења.

Прилично стабилан модел от / од / од + Им(ген) који у свим овим језицима изражава узрочно-последичне односе типично *гарав од сунца* само у српскохрватском и бугарском има још једно специфично значење издвајања: сх. *један од другога*, буг. *някой от учениците*, насупрот моделу из / з + Им(ген). У осталим словенским језицима. Занимљиво је да се румунски ни овде не поудара са српскохрватским и бугарским. Својим одговарајућим моделом с предлогом *dintre* „између“ ближи је осталим словенским језицима.

Значење намене изражено је на доста различите начине. На једној страни се издвајају руски и пољски с моделом *для / до + генитив*: *удобный для строительства, трудny do naśladowania*, док преостала три словенска језика користе акузатив с предлогом *про у чеш.*, односно за *у сх.* и буг.: *zdravé pro děti, удобен за сядане, рођен за велика дела*. Румунски такође има истоветан модел: *folositor pentru sănătate* „користан за здравље“.

За наш језик врло је занимљив податак да низу српскохрватских генитивних предлога (као што су *преко, због, према, спрема*) нема етимолошки сродних предлога у другим словенским језицима. Ме-

бу њима се нарочито истиче мо-
дел с предлогом преко (нпр.
задужен преко грла) који је без
паралела у словенским језицима.
Међутим, он је истоветан румун-
ском песте + Им(ак): *frumos peste*
măsură = „леп преко мере“.

Бугарски и српскохрватски раз-
ликују се од других словенских
језика широком употребом нових
придевских синтагми с предлогом
на + Им(ак). типа: *червена на*
кадрати, *сива на тачке*. Много
рећи истозначни модел у њима
в/у + Им(ак./ин.) *жълта в ши-*
роки райета, *светла у ситан десен*
или *зелена у плавим нијансама*
представља основни модел за из-
ражавање овог значења у руском
и пољском.

Упоредени материјал показује
да међу словенским језицима по-
стоји јединствен синтаксички
принцип у области придева и име-
ница. Најоштрији резултати ове
анализе пружају овакву слику ти-
полошке повезаности међу опи-
саним језицима: западнословенски
су међусобно веома блиски, руски
је доста сличан пољском, а рус-
ком се приближава и српскохр-
ватски. Балканословенски су нај-
ближи међу собом и такође с
румунским. Та веза може да бу-
де овако представљена: Чеш —
Пољ — Рус — Срх — Буг — Рум.

Вања Станишић

БИБЛИОГРАФИЈА СРПСКЕ ПЕРИОДИКЕ

Јеремија Д. Митровић, *Грађа за историју и библиографију српске
периодике до 1920. године (часописи, новине, календари, алманаси)*,
Историјски институт, Грађа књ. 26, Просвета Београд 1984, 138 + (1) стр.

Прикупивши и обрадивши ско-
ро седам стотина библиографских
јединица српских часописа, новина,
календара и алманаха, истори-
чар, библиотекар и библиограф
Јеремија Д. Митровић је, невеликом
књигом, створио незаобилазни
приручник не само за оне
који се баве историјом српске
периодике већ и за све оне ис-
траживаче који проучавају исто-
рију српског народа. Током свог
тридесетогодишњег рада аутор је
обрадио све новине и часописе
које су издавали Срби или су
штампани на српском језику у
крајевима „где су живели Срби
у нашој земљи“ као и све оне
који су ван Југославије били на-
мењени Србима. Тако се поред
листова и часописа штампаних у
Београду, Буприји или Нишу, пре-
ко оних из Задра, Мостара, Са-
рајева, Загреба или Новог Сада
појављују и листови штампани у
Солуну, Пешти, Бечу, Чељабинску,
Питсбургу или Њујорку. Ј. Ми-
тровић није пропустио ни врло

ретке листове који су на шапи-
рографима умножавани у тешким
условима балканских ратова и
првог светског рата.

Зависно од природе листа или
часописа, његовог начина и дужине
излагања, аутор му је по-
свећивао више или мање пажње
и простора. Читаоцу је омогуће-
но да сазна не само место, перио-
дичност и године излагања, уре-
дника или власника већ и имена
сарадника и основно садржинско
или политичко обележје листа.
Многобројне су библиографске је-
динице у којима се као уредници
и сарадници појављују најзначај-
нији делатници српског политич-
ког, научног и културног живо-
та. Поред листова или часописа
који су изразито политичког или
научног карактера нису запостав-
љени ни они који се баве земљо-
рађом или пчеларством, поуком
или забавом. Тако ова библиогра-
фија представља својеврсну упут-
ницу за проучавање, не само по-